

UDC 378

PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN INCREASING THE EFFICACY OF EDUCATION

A.E. Rustamov¹, S.Sh. Rustamova²

Abstract

The paper presents the role of pedagogical technologies in increasing the efficacy of education. Pedagogical technologies play a great role in education and they motivate the students to the teaching process on the one hand and they can achieve their goal on the other hand. One can get the types of pedagogical technologies while introducing with this paper.

Key words: motivation, educational technology, pedagogical skill, teaching process, increasing the quality and efficacy, teaching methods.

*“Фикрлаш-барча нарсанинг бошланиши.
Фикрлашни бошқариш мумкин. Шунинг
учун ҳам комилликка эришишингасосий
йўли - фикрлаш устида ишлаш демак...”
Л.Н.Толстой*

Ҳозирги замон талабларига мос, фан ва техниканинг сўнги ютуқларини ўзлаштирган, миллий ва маънавий қадриятларимизни таълим тизимига татбиқ эта оладиган ўқитувчидан эндиликда миллий дастур талабларига хос янгича ёндошув, янгича методика ва янгича касб маҳорати талаб қилинади.

Таълим технологияси – бу ривожланаётган таълим жараёнини, муаммоли ўқитиш вазифасини фаол ўрганиш жараёнини рағбатлантириш, тадқиқот ишлари олиб бориш, тафаккурлаш усулини таркиб топтиришдан иборат. Таълим сифати ва самарадорлигини оширишда янги педагогик технологиялардан фойдаланиш, ҳар бир ўқув предметининг ўзига хос хусусиятларига монанд ёндашиш, педагогнинг ўқитишнинг усуллари ва йўлларининг энг тизимини танлай олган ҳолда дарс жараёнининг тўғри ташкил этиш муҳим роль ўйнайди. Ижодкор ўқитувчи эса ўз соҳаси бўйича янгича педагогик технология методикасини ажрата олмоғи ҳамда уни амалда самарали қўллай олмоғи лозим.

Мустақил шуғулланишга, изланиш ва қидиришга ёрдам берадиган педагогик йўналишлардан бири бу **интерфаол усуллар**дир. Талабаларнинг таълим даражасини ошириш, чуқур фикрлашга йўналтириш, муаммо юзага келганда шароитга кўра тез хулоса қилиш каби кўникмаларини ривожлантиришда ва мавзуни яхши эслаб қолишлари учун тестлар, вазиятли масалалар қаторида интерфаол ўйинлар ҳам муҳим ўрин тутди.

Ўқитишнинг **интерфаол услублари**-билиш ва коммуникатив фаолиятни ташкил этишнинг махсус шакли бўлиб, унда таълим оловчилар билиш жараёнига жалб қилинган бўладилар, улар биладиган ва ўйлаётган нарсаларни тушуниш ва фикрлаш имкониятига эга бўладилар. Бу услублар талабаларда фикрни бир жойга жамлаш, мустақил фикрлаш, талабалар диққатини жалб этиш, тафаккурини ривожлантириш каби билим олиш учун муҳим омилларни шакллантиради. Талабалар қизиқиб, ўзлари англамаган ҳолда янгиликни осон ўзлаштирадилар, эслаб қоладилар, ҳар хил вазиятларда ўзларини тутишни ўрганадилар.

Вазифалари:

- ўрганувчиларда ўрганилаётган мавзуга қизиқишни ҳосил қилиш;
- ўқув материални ўзлаштиришни янада мустақамлашга эришиш;
- аналитик тафаккурни ривожлантириш;
- коммуникатив кўникмаларни шакллантириш;

¹Рустамов Абдусамат Эшмуродович – Ташкентская медицинская академия, Узбекистан.

²Рустамова Сурайё Шахобовна – Ташкентская медицинская академия, Узбекистан.

- ўқув жараёнига барча ўрганувчиларни жалб этиш учун шарт – шароитлар яратиш;

- ўқув гуруҳида соғлом психологик муҳитни таъминлаш.

Тиббиёт олий ўқув юртлари талабалари клиник фанлар амалий машғулотида ҳам интерфаол усуллардан самарали фойдаланилади. Жумладан:

I. Кичик гуруҳларда ишлаш усуллари: “Ақлий ҳужум”, “Ким кўпроқ, ким тезроқ?”, “Ари уяси”, “Заиф ҳалқа”, “Муаммонинг ечими”, “Ручка – стол ўртасида”, “Ўргимчак ини”, “Юмалоқ стол атрофида” ва ҳ.к.

II. Ўқув жараёнини такомиллаштириш усули: “Вазиятли масалалар ечиш”, “Ролли ўйинлар ўйнаш”.

III. Умумий амалиёт шифокори ечиши лозим бўлган масалаларни ҳал этишда қўлланиладиган усуллар – ахборот технологиясини қўллаш (интерфаол CD – диск, интернет маълумотлари, PowerPoint компьютер программаси).

Бу турларни танлашда талабаларнинг курслари ҳисобга олинади, яъни, қуйи курсларда кичик гуруҳларда ишлаш ва ўқув жараёнини такомиллаштириш усуллари қўлланилса, юқори курсларда эса юқорида келтирилган барча усуллардан фойдаланилади.

Шунингдек, амалий машғулотларда графикли органайзерлардан ҳам самарали фойдаланиш мумкин.

Графикли органайзерлар (ташқил этувчи) – фикрий жараёнларни кўргазмани тақдим этиш воситаси ҳисобланади.

Қуйида факультет ва госпитал терапия фанлари амалий машғулотида қўлланиладиган графикли органайзерлардан мисоллар келтирилмоқда.

1.Кластер – (Кластер-тутам, боғлам) – ахборот харитасини тузиш йўли – барча тузилманинг моҳиятини марказлаштириш ва аниқлаш учун қандайдир бирор асосий омил атрофида ғояларни йиғиш. Билимларни фаоллаштиришни тезлаштиради, фикрлаш жараёнига мавзу бўйича янги ўзаро боғланишли тасаввурларни эркин ва очиқ жалб қилишга ёрдам беради. Талабалар Кластерни тузиш қоидаси билан танишадилар. Ёзув тахтаси ёки катта қоғоз варағининг ўртасига асосий сўз ёки 1-2 сўздан иборат бўлган мавзу номи ёзилади. Бирикма бўйича асосий сўз билан унинг ёнида мавзу билан боғлиқ сўз в таклифлар кичик доирачалар “йўлдошлар” ёзиб қўшилади. Уларни асосий сўз билан чизиқлар ёрдамида бирлаштирилади. Ёзув ажратилган вақт давомида ёки ғоялар тугагунча давом этиши мумкин. Муҳокама учун кластерлар билан алмашинадилар.

2. Тоифалаш жадвали.

Тоифа – хусусият ва муносабатларни муҳимлигини намоён қилувчи (умумий) аломат. Ажратилган аломатлар асосида олинган маълумотларни бирлаштиришни таъминлайди. Тизимли фикрлаш маълумотларни тузилмага келтириш, тизимлаштири кўникмаларини ривожлантиради

3.Концептуал жадвал – ўрганилаётган ҳодиса, тушунча, фикрларни икки ва ундан ортиқ жиҳатлари бўйича таққослашни таъминлайди. Тизимли фикрлаш, маълумотларни тузилмага келтириш, тизимлаштириш кўникмаларини ривожлантиради

4.“Нима учун?” схемаси – муаммонинг дастлабки сабабларини аниқлаш бўйича фикрлар занжири. Тизимли, ижодий, таҳлилий фикрлашни ривожлантиради ва фаоллаштиради.

5.Балиқ скелети чизмаси – бир қатор муаммоларни тасвирлаш ва уни ечиш имконини беради. Тизимли фикрлаш, тузилмага келтириш, таҳлил қилиш кўникмаларини ривожлантиради.

6.Қуйидан юқорига босқичма – босқич бўйсунувчи “Қандай?” диаграммаси. Муаммо тўғрисида умумий тасаввурларни олиш имконини берувчи, мантиқий саволлар занжири. Тизимли фикрлаш, тузилмага келтириш, таҳлил қилиш кўникмаларини ривожлантиради.

Юқорида келтирилган каби яна кўплаб, “Пирамида”, “Поғона”, “Венна диаграммаси” ва бошқа графикли органайзерлардан амалда кенг қўлланилади.

Амалий машғулотларда интерфаол ўйинлар ва графикли органайзерларни қўллаш натижасида шундай хулосаларга келинди:

1. Аниқ қўйилган муаммони тез ва ўз вақтида хал қилинади. Ҳар бир ўқувчи дарсда, фаол ва қизиққан ҳолда ишлаши ўз навбатида, уларда изланувчанликни, чуқур ўрганувчанликни яратади.

2. Талабаларни ўз фикрини ўртага ташлаш, дискуссия ва муҳоқамаларда иштирок этиш, бир-бирига ва ўқитувчига саволлар бериш, курсдошларининг жавобларини муҳокама қилиш қўйилаётган масалаларнинг ечимини тўғри топишда ёрдам беради. Шу билан бирга талабаларда ўрганилаётган мавзунини қабул қилиш ва эслаб қолиш, диққатини жалб қилиш ва мантиқий фикрлашни жамлайди.

3. Машғулотларнинг асосий технологик жиҳати-ўқув жараёнининг сўнги натижаларига йўналтирилганлигини кузатишдан иборатдир, яъни талабанингни ўз имконияти даражасига мос, кафолатланган билим олишишига қаратилган. Бу эса машғулотларни ўзлаштириш ва талабалар билимининг индивидуаллашувига олиб келади.

Ўқитувчининг касбий камолатга эришувининг энг юқори поғонаси **педагогик маҳорати**ни белгилайди. Маҳоратли ўқитувчи эса ҳамisha илғор тажрибаларни тезда ўзлаштириб олади. Шунинг учун (технология) тушунчаси таркибига “янгича, илғор изланувчанлик, ижодкорлик, касб тафаккури” каби тушунчалар сингдирилади. Бу тушунчаларнинг ривожини педагогик маҳоратида кўрилади. Демак, **таълим сифати ва самарадорлигини оширишда** янги педагогик технологиялардан фойдаланиш, ҳар бир ўқув предметининг ўзига хос хусусиятларига монанд ёндашиш, педагогнинг ўқитишнинг усуллари ва йўлларининг энг тизимини танлай олган ҳолда дарс жараёнининг тўғри ташкил этиши муҳим роль ўйнайди.

Интерфаол ўйинлар ўқитишнинг анъанавий усулини тўлдирди ва бойитади, талабаларнинг билим олишларига ижобий таъсир этади, ақлий фаолиятининг ошишини шакллантиради. Бу усулларни доимо қўллаш талабаларнинг билим савиясини мукамаллаштиришда яхши самара беради.

Демак, **таълим сифати ва самарадорлигини оширишда** янги педагогик технологиялардан фойдаланиш, ҳар бир ўқув предметининг ўзига хос хусусиятларига монанд ёндашиш, педагогнинг ўқитишнинг усуллари ва йўлларининг энг тизимини танлай олган ҳолда дарс жараёнининг тўғри ташкил этиши муҳим роль ўйнайди.

Зотан, педагогик технология-бу ўқув жараёнини тўлиқлигича эгалловчи **лойиҳа, яхлитлилик, натижа**, яъни, ўқув жараёнини инсон ва техник имкониятларни ҳисобга олган ҳолда аниқ мақсад, натижага йўналтирилган жараёндир.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Учебные игры один из активных методов обучения в медицинском вузе. Педагогические основы игры. Методические рекомендации. М.А Алексанян, И.К. Валиулин, О.П. Шагайдулина. Ташкент 1996 г.
2. Современные интерактивные методы обучения и контроля знаний студентов в подготовке врача общей практики. Методическая рекомендация к проведению занятий со слушателями ЦПК медицинских вузов. Ташкент 2004 г.
3. Педагогик таълимни такомиллаштириш муаммолари. Республика илмий-амалий конференция материаллари. Тошкент-2006 й.
4. Педагогик технологияларни тиббиётда лойиҳалаштириш ва режалаштириш. Ўқув-услубий қўлланма. Тошкент-2010 й.
5. Госпитал терапия фанини ўқитишда қўлланиладиган ўқитишнинг интерфаол усуллари. Тиббиёт олий таълим муассасалари ўқитувчилари учун ўқув-услубий кўрсатма. Аляви А.Л., Қодирова Ш.А. . Тошкент-2010 й.
6. Госпитал терапия фанини ўқитишда қўлланиладиган таълим технологияси-Графикли органайзерлар Тиббиёт олий таълим муассасалари ўқитувчилари учун ўқув-услубий кўрсатма. Аляви А.Л., Қодирова Ш.А. . Тошкент-2012 й.

© А.Е. Rustamov, S.Sh. Rustamova, 2019